

THOMAS URBAN

Katyn 1940

Istoria unui masacru

Traducere din limba engleză și note de Sorin Cristescu

Prefață de Lucian Vasile

Postfață de Matei Cazacu

- Werth, Alexander 189, 239, 244,
 254, 257, 266, 268, 269, 343,
 344, 345, 355, 368, 382, 383
 Werth, Nicolas 383
 White, William Lidsay 242, 266,
 267, 268, 269, 343
 Wodziński, Marian 147, 155, 158,
 278
 Wójcicki, Bolesław 367
 Zakirov, Oleg 400, 401, 402, 403,
 409, 426
 Zarubin, Vasili 59, 60, 225, 226,
 271, 272, 307
 Zoria, Iuri 395, 396, 399, 423,
 426
 Zoria, Nikolai 300, 301, 302, 396
 Żywiecki, Ryszard 386

Cuprins

Prefață – <i>Katyn</i> – o traumă încă vie	5
<i>Cuvânt-înainte la ediția germană (2015)</i>	17
<i>Cuvânt-înainte la ediția britanică (2020)</i>	25
Capitolul 1 – <i>Atacurile declanșate din vest și din est</i> . . .	33
Capitolul 2 – <i>Închiși în ruinele unei mănăstiri</i>	52
Capitolul 3 – <i>Călătorie spre moarte</i>	67
Capitolul 4 – <i>În căutarea zadarnică a ofițerilor dispăruți</i>	83
Capitolul 5 – <i>Descoperirea gropilor comune</i>	110
Capitolul 6 – <i>Încercarea lui Goebbels de a-i dezbina pe Aliați</i>	127
Capitolul 7 – <i>Dilema polonezilor</i>	143
Capitolul 8 – <i>Eșecul campaniei propagandistice naziste în Occident</i>	163
Capitolul 9 – <i>Izolarea diplomatică a guvernului polonez în exil</i>	185
Capitolul 10 – <i>Raportul Burdenko</i>	233
Capitolul 11 – <i>Persecutarea martorilor incoezi</i>	271
Capitolul 12 – <i>Înfrângerea Kremlinului la Procesul de la Nürnberg</i>	290

Capitolul 13 – <i>Război Rece și Realpolitik în Occident</i> ...	322
Capitolul 14 – <i>Falsuri și opresiune în blocul comunist</i> ...	364
Capitolul 15 – <i>Erorile și trucurile lui Gorbaciov</i>	391
Capitolul 16 – <i>De la cooperare înapoi la confruntare</i> ...	411
<i>Epilog</i>	433
<i>Postfață</i>	439
<i>Anexă – Katyn în presa românească</i>	463
<i>Bibliografie</i>	471
<i>Index</i>	515

Titlu	Autor
Adolf Hitler. Însemnări intime și politice vol.1	Adolf Hitler, François Delpla
Adolf Hitler. Însemnări intime și politice vol.2	Adolf Hitler, François Delpla
Agent dublu în Războiul Rece. Autobiografia lui Oleg Gordievski	Oleg Gordievski
Alexandru al II-lea. Țarul reformator	Henri Troyat
Amurgul Vechii Europe. Trieste '79, Viena '85, Praga '89	Richard Bassett
Antoniou și Cleopatra. Adevărul din spatele celei mai frumoase povești de dragoste din lumea antică (ediția a II-a)	Diana Preston
Anul 1000. Exploratori, negustori și începutul globalizării	Valerie Hansen
Armata secretă a Israelului. Povestea unității Talpiot	Jason Gewirtz
Bani murdari. Cum fac afaceri cartelurile de droguri	Tom Wainwright
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Amy Knight
Biblioteca lui Stalin. Dictatorul și cărțile sale	Geoffrey Roberts
Binecuvântați fie spionii. Istoria secretă a Mossad-ului de la origini până în 1999	Gordon Thomas
Blocați conturile! Crimă și spălare de bani în Rusia lui Putin	Bill Browder
Boko Haram	Mike Smith
Capcana lui Tucicide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?	Graham Allison
Călători în al Treilea Reich	Julia Boyd
Călătoria prin Eldorado	Nikolai Vasilievici Sablin
Când Churchill a dat iama în oi și Stalin a jefuit o bancă	Giles Milton
Când Hitler a luat cocaină și Lenin și-a pierdut creierul	Giles Morton
Charles, Camilla și Diana. Dragoste și tragedie în Casa de Windsor	Jean des Cars
CINCI. Povestea victimelor lui Jack Spintecătorul	Hallie Rubenhold
Codul Enigma. Alan Turing și înfrângerea Germaniei naziste	David Boyle
Confesiunile unui fost islamist	Maajid Nawaz
Coreea de Nord. Între fascinație și teroare	Loretta Napoleoni
Coreea de Nord. Un stat-gherilă în transformare	Philippe Pons
Coreea de Nord. Viața dincolo de clișee	Daniel Tudor, James Pearson
Coreea de Sud. Povestea unui fenomen economic, politic și cultural	Daniel Tudor
Crimeea și noul imperiu rus (ediția a II-a)	Agnia Grigas
Cupluri tragice ale istoriei	Jean des Cars
Cuptoarele morții. Mărturia unei supraviețuitoare de la Auschwitz	Olga Lengyel
Departa de casă. Memoriile unui copil-soldat	Ishmael Beah
Destin deturnat. O istorie a lumii prin ochii islamului (ediția a II-a)	Tamim Ansary
Diana. Povestea unei prințese spusă de ea însăși	Andrew Morton
Dispărută în Moscova	Margueritte Harrison
Dragă Zari. Povești nespuse ale unor femei din Afganistan	Zarghuna Kargar
Dresda 1945. Furtuna de foc	Sinclair McKay

secrete, din simplul motiv că acele materiale nu erau disponibile pe atunci. Cu toate acestea, ediția germană subliniază faptul că masacrul de la Katyn nu s-ar fi produs fără atacul Wehrmachtului asupra Poloniei. În același timp în care sovieticii săvârșeau masacrul de la Katyn și alte masacre, germanii asasinau mii de membri ai elitei poloneze.

Capitolul 1

Atacurile declanșate din vest și din est

La 17 septembrie 1939, Armata Roșie a trecut frontiera de est a Poloniei pe un front larg de acțiune. Pentru conducerea militară de la Varșovia, care se concentra de 17 zile asupra atacurilor Wehrmachtului declanșate din vest și din nord, a fost o surpriză completă. La început, guvernul Poloniei era chiar convins că Armata Roșie se grăbea să vină în sprijinul polonezilor copleșiți. Ambasadorul sovietic la Varșovia contribuise din plin la această presupunere: cu doar câteva zile înainte, el propusese organizarea de aprovizionări pentru forțele armate poloneze trimise de pe teritoriul sovietic*; fusese de fapt o stratagemă menită să adoarmă vigilența liderilor de la Varșovia¹.

Într-adevăr, conducerea poloneză n-a înțeles că este vorba de o dezinformare. Forțelor poloneze din estul țării li s-a ordonat să nu riposteze în fața Armatei Roșii, însă Armata Roșie i-a tratat pe polonezi ca prizonieri de război. Avioane sovietice au aruncat manifeste în care se cerea soldaților polonezi să-și dezarmeze și să-șiucidă ofițerii. Membrii serviciului

---

* Ambasadorul sovietic Nikolai Ivanovici Șaronov și atașatul militar Pavel Semionovici Ribalko părăsiseră Varșovia la 11 sau 12 septembrie 1939, așadar cu cinci zile înaintea momentului atacului sovietic.

secret sovietic NKVD au trecut ei înșiși la acțiune: au împușcat zeci de ofițeri polonezi care nici măcar nu participaseră la lupte și negociau predarea garnizoanelor lor după ce depuseră armele².

Sate și orașe au fost ținta tirului armelor de toate categoriile, chiar dacă din punct de vedere militar n-ar fi fost necesar. Armata Roșie și Wehrmachtul au făcut prăpăd în blitzkriegul lor împotriva Poloniei. La 22 septembrie, la Brest-Litovsk*, a avut loc parada victoriei comune a Wehrmachtului și a Armatei Roșii. Comandant al trupelor germane era cel ce avea să fie mai târziu faimosul general de blindate Heinz Guderian**. La vremea respectivă, guvernul polonez și conducerea armatei poloneze trecuseră deja pe teritoriul României***.

Împărțirea Poloniei fusese convenită prin protocolul adițional secret al pactului germano-sovietic de neagresiune pe care ministrul de externe german Joachim von Ribbentrop**** și Viaceslav Mihailovici Molotov*****, comisarul poporului

* Orașul a intrat atunci în componența URSS. Azi aparține Republicii Belarus.

** Heinz Guderian (1884–1954), general german, cunoscut pentru modul în care a reorganizat folosirea tancurilor în luptă sub forma unor mari unități care să opereze practic independent de restul trupelor prin lovituri care să străpungă pozițiile inamice și să pătrundă adânc în spatele lor.

*** Guvernul României condus de Armand Călinescu proclamase neutralitatea țării la 6 septembrie 1939.

**** Joachim von Ribbentrop (1893–1946), om politic german, membru marcant al partidului nazist, diplomat, ambasador la Londra (11 august 1936–4 februarie 1938), ministru de externe (4 februarie 1938–30 aprilie 1945). Judecat la Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg, a fost condamnat la moarte și executat prin spânzurare la 16 octombrie 1946.

***** Viaceslav Mihailovici Molotov, nume la naștere Skriabin (1890–1986), revoluționar, om politic și diplomat sovietic, colaborator apropiat al lui I.V. Stalin, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului (19 decembrie 1930–6 mai 1941), ministru de externe (3 mai 1939–4 martie 1949 și

pentru afaceri externe, îl semnaseră la Kremlin în 24 august 1939 în prezența lui Iosif Vissarionovici Stalin. În acest mod Uniunea Sovietică zădărniciise eforturile guvernului britanic de a neutraliza Germania nazistă printr-o rețea de tratate între statele vecine ei. Stalin a comentat primele victorii ale Wehrmachtului care invadase Polonia la 1 septembrie 1939 arătând că „încă un stat fascist” urma să dispară.

În noaptea de 17 septembrie 1939, când Armata Roșie se afla deja la frontiera sovieto-poloneză, Molotov l-a convocat pe ambasadorul polonez la Moscova, Waclaw Grzybowski*, trezindu-l din somn și convocându-l la sediul Comisariatului pentru Afaceri Externe.

La ora 2 dimineața, adjunctul lui Molotov, Vladimir Petrovici Potemkin**, a dat citire în fața diplomatului polonez notei prin care se denunța pactul de neagresiune polono-sovietic din 1932***. Potemkin, specialist în ebraică, era unul dintre vechii tovarăși de luptă ai lui Stalin. Acum i-a spus ambasadorului Grzybowski că, prin fuga guvernului său în România, statul

5 martie 1953–1 iunie 1956), exclus din partid în 1961, reabilitat după venirea la putere a lui Mihail Sergheevici Gorbaciov, în martie 1985.

* Waclaw Grzybowski (1887–1959), om politic, diplomat și filosof polonez, deputat în Seimul polonez (1927–1935), ambasador la Moscova (iulie 1936–17 septembrie 1939). După ce a refuzat să accepte nota sovietică, a reușit să emigreze și a murit în exil la Paris.

** Vladimir Petrovici Potemkin (1874–1946), om politic, diplomat și istoric sovietic, consul general la Istanbul (1924–1929), ministru plenipotențiar la Atena (1929–1932), ambasador la Roma (1932–1934), la Paris (1934–1937), adjunct al comisarului poporului pentru afaceri externe (1937–1940), comisar al poporului pentru educație din februarie 1940 până la încetarea sa din viață la 23 februarie 1946. Membru al Academiei de Științe a URSS (1943).

*** Pactul de neagresiune sovieto-polon fusese semnat la Moscova, la 25 iulie 1932, pentru o durată de trei ani, iar la 5 mai 1934 fusese prelungit până la 31 decembrie 1945.

polonez se dezintegraseră. Din acest motiv, Uniunea Sovietică se considera obligată să ia sub protecția ei populația ucraineană și bielorusă de pe teritoriul fostului stat polonez. Grzybowski a protestat și a refuzat să primească nota.

La ora 4 dimineața, tancurile Armatei Roșii s-au pus în mișcare peste frontiera cu Polonia. După două săptămâni, rezistența ultimelor trupe poloneze care angajaseră lupta cu sovieticii, în pofida indicațiilor primite de la Varșovia, a fost nimicită. După câteva zile, Molotov a scris că „odrasla nelegitimă a tratatului de la Versailles” dispăruse.

Miracolul de pe Vistula

În primăvara lui 1919, Conferința de Pace de la Versailles acordase o suprafață mare de teritoriu luată de la Reichul german statului polonez care apăruse cu câteva luni în urmă, după 123 de ani de când dispăruse de pe harta Europei în urma împărțirii sale între vecinii lui*.

Cu toate acestea, chestiunea frontierei estice a Poloniei a rămas nesoluționată, deoarece luptele nu încetaseră în această parte a Europei. Acționau încă formațiuni din Reichswehr**, iar Războiul Civil din Rusia, purtat între forțele Albilor și Armata Roșie, făcea prăpăd. Forțele poloneze și ucrainene luptau unele împotriva altora.

Folosindu-se de hărți bazate pe granițele lingvistice, ministrul britanic al afacerilor externe, George Curzon***, a propus

* Este vorba de cele trei împărțiri ale Poloniei.

** Denumire a armatei germane între anii 1919–1935.

*** George Nathaniel Curzon, primul marchiz Curzon de Kedleston (1859–1925). Om politic conservator și geograf britanic. Vicerege al Indiei (1898–1905), lord-președinte al Consiliului de Coroană (1916–1919, 1924–1925), ministru de externe (23 octombrie 1919–22 ianuarie 1924).

ca viitoarea frontieră estică a Poloniei să fie trasată pe o linie care urma în general cursurile râurilor Bug și San. Însă mareșalul Józef Piłsudski*, comandantul suprem al forțelor armate poloneze, a preconizat o confederație condusă de la Varșovia care să includă Lituania și o parte considerabilă din Bielorusia și Ucraina. În mintea lui era vorba de o nouă versiune a marii puteri de odinioară, regatul polono-lituanian**, care în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, din cauza slăbiciunii sale interne, ajunsese să fie împărțit de vecinii lui – Prusia, Austria și Rusia.

Din acest motiv, Piłsudski a respins ideea liniei Curzon, care era bazată pe criterii etnice. Când unitățile Armatei Roșii au

---

Delimitarea frontierei dintre Polonia și Rusia în decembrie 1919 s-a făcut conform deciziei sale, și de aceea a rămas în istorie sub numele de „linia Curzon”. A fost de asemenea implicat în trasarea frontierelor statelor din Orientul Mijlociu, succesoare ale Imperiului Otoman.

* Józef Piłsudski (1867–1935), militar și om politic polonez, lider al Partidului Socialist Polonez înainte de 1914, promotor al ideii că independența Poloniei va trebui câștigată prin forța armelor. Legiunile Poloneze create de el au luptat mai întâi în armata austriacă împotriva Rusiei, dar în iulie 1917 și-a retras sprijinul acordat Puterilor Centrale și a fost arestat. Din noiembrie 1918 până în decembrie 1922 a fost șeful de stat al Poloniei și comandant al armatei, cu gradul de mareșal (de la 19 martie 1920). Între anii 1919–1921, a condus armata poloneză împotriva Armatei Roșii. A demisionat la 14 decembrie 1922, dar la 12 mai 1926, pe fondul crizei politice în care intrase republica, a decis să dea o lovitură de stat. Parlamentul l-a ales președinte la 31 mai, dar el a refuzat, rămânând doar ministru al apărării, dar fiind conducătorul de facto al celei de-A Doua Republici Poloneze..

** Uniunea statală polono-lituaniană, numită în mod oficial „Republica celor două națiuni” ori „Federația celor două națiuni” (în poloneză *Rzeczpospolita*) a fost o federație monarhică formată în 1659 din Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei și care a existat până la ultima împărțire a Poloniei din 1795. Statul federal stăpânea nu numai teritoriile care sunt acum părți ale Poloniei și Lituaniei, dar și întregul teritoriu al Bielorusiei și părți din Ucraina și Letonia, precum și teritoriul vestic rusesc al regiunii Smolensk de azi.

ocupat capitala Lituaniei, Vilnius, mareșalul a trecut la contra-atac, considerând Rusia drept principalul dușman al Poloniei. Trupele sale au cucerit teritorii imense și au intrat în Kiev la începutul lunii mai 1920. Polonezii însă s-au putut menține doar câteva săptămâni în Kiev, deoarece Armata Roșie i-a alungat de acolo și a început să înainteze rapid spre vest. În august 1920, rușii au ajuns pe Vistula.

Cu toate acestea, forțele poloneze conduse de Piłsudski au reușit să nimicească Armata Roșie în apropiere de Varșovia. În ceea ce s-a numit „miracolul de pe Vistula”, polonezii au reușit să încercuiască unitățile rusești comandate de Mihail Tuhacevski*. Viitorul mareșal l-a învinuit de înfrângerea suferită pe comisarul politic Iosif Vissarionovici Stalin, pentru că acesta din urmă retrăsese câteva din trupele roșii cu de la sine putere. Urmarea a fost că polonezii au înaintat din nou mult spre răsărit, iar după oprirea ostilităților au fost în stare să dicteze condițiile păcii conform intereselor lor.

Prin tratatul de pace de la Riga din martie 1921, Polonia și-a fixat noile granițe, incluzând regiunile de vest din actualele republici Bielorusia și Ucraina. Noua frontieră fusese împinsă în unele zone la 250 de kilometri est de linia Curzon. În regiunile de est ale Poloniei însă, bielorușii și ucrainienii formau majoritatea populației, și numai o treime erau polonezi. În unele districte, polonezii nu reprezentau nici măcar o zecime din populație.

Cu toate acestea, guvernanții de la Varșovia au impus o politică drastică de polonizare, însoțită din timp în timp de măsuri

* Mihail Nikolaevici Tuhacevski (1893–1937), comandant militar sovietic, mareșal al Uniunii Sovietice, șef al Marelui Stat-Major al Armatei Roșii (1925–1928) și adjunct al Comisariatului Poporului pentru Apărare. Una dintre cele mai importante victime ale Marii Epurări, a fost arestat la 22 mai 1937, judecat în secret, condamnat la moarte și executat la 12 iunie același an. Reabilitat în 1957, în vremea guvernării lui N. S. Hrușciiov.

dure de represiune politică. Drept consecință, mai ales ucrainienii din regiunile estice ale țării s-au împotrivit autorităților poloneze.

Propaganda sovietică a încercat să exploateze această stare de spirit în folosul ei. Tratatul de la Riga a fost înfierat ca o „pace de dictat”. La Moscova însă, nu doar Tuhacevski, dar și alți membri ai Biroului Politic l-au criticat pe Stalin pentru seriosul eșec în „lupta pentru revoluția mondială”. În timpul Marii Epurări din perioada 1936–1938, Stalin avea să se răz-bune sângeros pe toți cei care îl criticaseră. Înfrângerea de pe Vistula i-a întărit și mai mult convingerea că Polonia burgheză era principalul inamic al Rusiei Sovietice.

După ce și-a consolidat autoritatea dictatorială, Stalin a abordat și „problema poloneză”. Considera că minoritatea poloneză din regiunile de vest reprezintă o amenințare permanentă la adresa Uniunii Sovietice. În anii '30, circa 135 000 polonezi care erau cetățeni ai URSS au fost arestați, iar jumătate dintre ei au fost împușcați.

Sentimentele de ură și de neîncredere ale lui Stalin față de polonezi erau atât de puternice, încât i-a lichidat pe aproape toți membrii Partidului Comunist Polonez care se refugiaseră în URSS de teama persecuțiilor conducerii naționaliste de la Varșovia. Din circa 3 800 de membri ai Partidului Comunist Polonez aflați în exilul sovietic, mai puțin de o sută au supraviețuit anilor Marii Terori.

În toamna lui 1939, Stalin a lichidat Republica Poloneză într-o acțiune comună alături de Germania nazistă, care fusese până atunci cel mai aprig dușman ideologic al său. Din acel moment, propaganda sovieticilor, care până atunci înfieraseră Reichul german drept „fascist” i-a înfierat pe polonezi cu epitetul de fasciști.

Însă cei doi aliați, Hitler și Stalin, nu au reușit să lichideze Polonia și din punctul de vedere al dreptului internațional. La Paris s-a format un guvern polonez în exil care a fost recunoscut diplomatic de Franța, Marea Britanie, Statele Unite și multe alte țări democratice drept succesorul legitim al fostei conduceri de la Varșovia.

Răzbușnarea lui Sikorski*

Cu toate acestea, niciunul dintre miniștrii din guvernul de dinainte de război nu făcea parte din guvernul în exil. La vremea respectivă, cei mai mulți erau internați în lagăre din România, țară cu care Polonia avusese graniță comună în colțul ei de sud-est de-a lungul epocii interbelice. În România se refugiaseră majoritatea miniștrilor și a Înaltului Comandament al forțelor armate poloneze când înfrângerea militară completă în fața agresorilor germani și sovietici s-a conturat clar după invazia Armatei Roșii, la 17 septembrie.

Cu toate că România era oficial o țară neutră și conform legilor internaționale ar fi trebuit să le permită polonezilor s-o

* Władysław Eugeniusz Sikorski (1881–1943), inginer și ofițer de rezervă al armatei austro-ungare, ulterior general și om politic polonez, a jucat un rol decisiv în crearea noii armate poloneze și în bătălia de la Varșovia (12–25 august 1920), prim-ministru al Poloniei (16 decembrie 1922–26 mai 1923). După ocuparea Poloniei, a reușit să ajungă în România și de aici la Paris, unde a devenit premierul guvernului polonez în exil și comandantul suprem al forțelor armate poloneze în exil de la 30 septembrie 1939 până la moartea sa, survenită la 4 iulie 1943, în urma unui accident de avion la Gibraltar, în care și-au pierdut viața fiica sa, șeful de stat-major, generalul Tadeusz Klimecki, și alte șapte persoane. Sikorski nu a acceptat versiunea sovietică despre masacrul de la Katyn și a cerut o investigație din partea Crucii Roșii Internaționale (16 aprilie 1943). Sovieticii l-au acuzat de colaborare cu naștii și au rupt relațiile diplomatice cu guvernul său la 25 aprilie.

traverseze în drum spre Franța, aliata lor, presiunea exercitată de germani a determinat guvernul roman să treacă la internarea membrilor guvernului polonez, la fel și a generalilor – cu o excepție: Władysław Sikorski.

Acesta fusese un politician de prim rang în epoca interbelică, dar nu mai avusese funcții publice de mai mulți ani, pentru că se distanțase în totalitate de guvernanți. Înainte de Primul Război Mondial, Sikorski făcuse parte din forțele armate care luptaseră pentru renașterea Poloniei. S-a alăturat lui Piłsudski, fondatorul noii armate poloneze de după Primul Război Mondial. În Războiul Polono-Sovietic din 1920, Sikorski avea deja gradul de general; trupele conduse de el au contribuit la înfrângerea Armatei Roșii comandate de Tuhacevski în „miracolul de pe Vistula”.

Sikorski a fost numit în fruntea Marelui Stat-Major. După criza de guvern din 1922, Seimul, parlamentul polonez, l-a desemnat prim-ministru la 16 decembrie în acel an. Ideile sale privind viitorul politicii externe poloneze preconizau o strânsă alianță cu Franța, dar a susținut și cooperarea cu Rusia Sovietică*. Nu a stat însă în funcție decât cinci luni, după care a fost înlăturat de către Seim și a primit din nou diferite funcții militare de comandă.

Sikorski s-a distanțat de Piłsudski când acesta din urmă a luat puterea prin lovitura de stat din mai 1926 și a instaurat un regim autoritar. Sikorski a fost trimis în armata de rezervă, ceea ce echivala cu o nedorită și prematură trecere în retragere.

În cele din urmă, i s-a dat posibilitatea să studieze la Academia Militară din Paris; ulterior s-a spus că a fost recrutat de serviciile

* La 30 decembrie 1922, Sovietul Suprem a adoptat noua titulatură a Rusiei Sovietice: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS).

secrete franceze. După revenirea sa în Polonia, Sikorski a publicat articole despre securitatea națională și armată. A prezis că forțele armate poloneze nu vor avea nicio șansă în fața Wehrmachtului, care fusese admirabil înarmat de Hitler, dar Marele Stat-Major din Varșovia n-a vrut să audă de analizele sale.

Imediat după ce Wehrmachtul a invadat Polonia la 1 septembrie 1939, Sikorski a cerut să i se încredințeze o funcție de comandă, dar a fost refuzat. Când înfrângerea Poloniei s-a conturat clar, a plecat în România, așa cum au făcut și alți generali activi. A reușit să ia legătura cu ambasada franceză de la București și a obținut imediat viza pentru Franța.

Grație legăturilor pe care le avea la Paris, Sikorski a obținut victoria în aprigele bătălii care s-au purtat între emigranții polonezi pentru funcția de lider al guvernului în exil. A declarat că principalul său obiectiv era lupta împotriva Reichului german până la eliberarea patriei sale. În acest scop, se va forma o armată poloneză în exil.

Potrivit lui Sikorski, grupările subterane care se formaseră în Polonia ocupată trebuiau să se unească și să se subordoneze guvernului din exil. A arătat clar faptul că polonezii se aflau în război și cu Uniunea Sovietică. La Paris și la Londra, Sikorski a dus o campanie pentru sprijinirea Finlandei în războiul ei împotriva Armatei Roșii³.

Prim-ministrul în exil a reușit să rezolve ca aproape toți cei 18 000 de soldați polonezi internați în România să emigreze în Franța. Ulterior, alte câteva mii de polonezi au sosit în Franța pe alte căi. Sikorski și-a asumat și funcția de ministru al apărării și de comandant suprem al forțelor armate din exil. Francezii le-au oferit cazare și echipament, acesta din urmă împreună cu britanicii.

Totuși, Sikorski și partizanii săi au avut grijă ca demnitarii polonezi din guvernul de dinainte de război să nu ocupe funcții înalte. Premierul a acuzat conducerea anterioară de prăbușirea militară a țării în septembrie 1939. A înființat o comisie care „să investigheze recente evenimente din Polonia și să afle care au fost cauzele”; a fost pregătită chiar și intentarea unui proces. Mulți ofițeri polonezi care, potrivit primelor investigații, aveau o parte din vină pentru dezastruoasa pregătire de război a țării lor au fost internați pe teritoriul francez.

Sikorski și-a menținut atitudinea ireconciliabilă și atunci când Wehrmachtul a nimicit în blitzkriegul purtat în vara lui 1940 armata franceză și unitățile britanice venite în ajutorul ei.

Împreună cu britanicii care au fugit atunci, armata poloneză din exil, care nu luase parte la lupte, a reușit să traverseze Canalul Mânecii și să ajungă în Marea Britanie. Noul prim-ministru, Winston Churchill, îi făcuse deja lui Sikorski oferta de a se stabili cu guvernul său la Londra.

Nici Berlinul și nici Moscova nu au recunoscut guvernul polonez din exil. În schimb, ambele state agresoare și-au stabilit propriile structuri de putere în Polonia ocupată și au trecut la acțiune împotriva elitelor poloneze. Atât forțele de ocupație germane, cât și cele sovietice s-au folosit de puterea lor pentru a dispune după bunul plac de viața și de moartea oamenilor din Polonia împărțită.

„Tratament special” și lichidarea „panilor”

Germania a anexat regiunile de vest și de nord-vest ale Poloniei. În restul Poloniei ocupate de ea a fost creat așa-numitul

Guvernământ General. Fostul lider al departamentului juridic din NSDAP, Hans Frank*, a fost numit guvernator general, cu sediul la Wawel, fostul castel al regilor polonezi de la Cracovia.

SS-ul nu i-a vânat doar pe evrei, pentru a exterminarea căroră a fost inventat termenul de „tratament special”, ci și pe membrii aristocrației și intelectualității poloneze. Câteva mii de proprietari de fabrici și de terenuri agricole, profesori universitari și de liceu, avocați, medici, ingineri și clerici au fost asasinați. Cei care au fost lăsați să trăiască au fost internați în lagăre de concentrare. Peste două milioane de polonezi au fost trimiși la muncă silnică pentru marile firme germane.

„Legile speciale criminale pentru Polonia” i-au lipsit pe polonezi de orice fel de protecție legală. S-au instituit pedepse draconice pentru cele mai mărunte ofense și pedeapsa cu moartea pentru „atitudine antigermană”. De asemenea, proprietatea privată poloneză putea fi confiscată oricând. Autoritățile germane au rechiziționat de la populație aparatele de radio, de fotografiat, binocurile, instrumentele muzicale și bicicletele la o scară nemaivăzută.

Germanii au închis toate instituțiile de învățământ superior din Polonia, Universitatea din Cracovia a devenit universitate germană, și câtorva profesori polonezi li s-a permis să-și continue activitatea ca asistenți ai profesorilor germani. În ochii liderului SS Heinrich Himmler**, polonezii erau

* Hans Frank (1900–1946), jurist și om politic german, membru marcant al NSDAP, consilierul juridic personal al lui Hitler, ministru fără portofoliu (19 decembrie 1934–30 aprilie 1945), guvernator al Guvernământului General Polonez (26 octombrie 1939–19 ianuarie 1945), a fost judecat la Nürnberg, condamnat la moarte și executat prin spânzurare la 16 octombrie 1946.

** Heinrich Himmler (1900–1945), om politic german, colaborator apropiat al lui Hitler, părinte al Gestapoului și *Reichsführer* SS, a jucat un rol

„slavi subumani”; le-a permis doar învățământul elementar de patru clase. Ca națiune culturală, Polonia trebuia distrusă. Din acest motiv, forțele de ocupație au transportat sistematic în Germania obiecte de artă din muzee și biserici. Bibliotecile și arhivele au fost distruse.

În același timp însă, germanii au permis existența unor ziare în limba poloneză. Ele trebuiau să aclame victoriile Wehrmachtului și să elogieze „noua ordine” instaurată în Guvernământul General. Hitler i-a ordonat lui Frank „să transforme zona într-o grămadă de moloz în tot ce însemna structura ei economică, socială, culturală și politică”.

La o reuniune secretă a conducerii poliției secrete de la Cracovia, Frank le-a explicat clar șefilor din subordinea sa și ofițerilor superiori ai SS din Guvernământul General: „Clasa conducătoare poloneză trebuie să fie lichidată.”²⁴ Frank a ordonat executarea operațiunii AB (*Ausserordentliche Befriedung* – pacificare extraordinară). Circa 5 000 de intelectuali polonezi li vor cădea victimă.

În zonele ocupate de Armata Roșie, administrația sovietică abia dacă s-a manifestat de la început. Bande înarmate stăbăteau satele și sute de latifundiari polonezi au fost asasinați, alături de funcționari publici și ofițeri de poliție. Numai după anihilarea completă a ordinii publice, funcționarii sovietici au început să controleze cu duritate situația din teritoriul polonez ocupat.

La 22 octombrie 1939, la cinci săptămâni după invazia Armatei Roșii, s-au organizat alegeri în teritoriul polonez

decisiv în realizarea Holocaustului. La sfârșitul lui aprilie 1945, când Hitler a aflat despre încercările sale de a încheia în secret o pace separată cu Aliații occidentali, l-a demis din toate funcțiile. Arestat de britanici, s-a sinucis la 23 mai 1945.